

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภาพยนตร์

2.1 แนวคิด ทฤษฎี การให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ออกมาเป็นตัวงานหรือชิ้นงาน โดยได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายให้สิทธิแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ถือสิทธิแต่ผู้เดียว ในการที่จะกระทำการใดๆ เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ที่ตนได้กระทำขึ้นอันเป็นการใช้ประโยชน์จากงานนั้น¹ เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับ หรือ สำนักงาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง รวมทั้ง ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการเช่าซื้อ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน และให้เช่าต้นฉบับ โดยงานสร้างสรรค์ที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องเป็นงานในสาขา วรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียง แพร่ภาพ รวมถึงงานอื่นๆ ในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ ซึ่งงานเหล่านี้ถือเป็นผลงานที่เกิดจากการใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถ และความวิริยะอุตสาหะ ในการสร้างสรรค์งานให้เกิดขึ้นจึงถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ จึงสมควรได้รับความคุ้มครองเพื่อเป็นแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ อันทรงคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์มากต่อคนในสังคม

ด้วยเหตุนี้เอง ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอิตาลี ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น จึงได้บัญญัติกฎหมายให้การคุ้มครองแก่งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อรักษาสิทธิของเจ้าของผลงานสร้างสรรค์ ตลอดจนป้องกันมิให้ผู้ที่ไม่มียุติธรรมในลิขสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากงานลิขสิทธิ์ของเจ้าของโดยไม่ได้รับอนุญาต

¹ ไซยศ เหมะรัชตะ. (2540). *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 4.

2.1.1 เหตุผลแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์

การคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นการคุ้มครองโดยกฎหมายให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับสิทธิควบคุม (Right to Control)² หรือหาประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ที่ผู้สร้างสรรค์จะได้รับ โดยมีเหตุผลแห่งการคุ้มครอง ดังนี้ คือ

1) เหตุผลแห่งความยุติธรรมโดยทั่วไป

ผู้สร้างสรรค์จะได้ประโยชน์ ซึ่งเป็นผลผลิตจากแรงงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นว่าได้รับประโยชน์ทั้งหลายภายใต้เงื่อนไขแห่งค่าตอบแทนการใช้งานสร้างสรรค์นั้น³

2) เหตุทางเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรม

เมื่อผู้สร้างสรรค์ได้รับความคุ้มครอง ผลตอบแทนที่ได้รับจากงานของผู้สร้างสรรค์ที่ได้ผลิตขึ้นนั้น นำความเจริญให้เกิดแก่คลังแห่งงานวรรณคดี นาฏกรรม ดนตรีและอื่นๆ ขยายไปตลอดถึงหนังสือเรียน ตำราเรียน ฯลฯ ของประเทศชาติ อันเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศชาติอีกทางหนึ่ง⁴

3) เหตุผลบนพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

การลงทุนบางครั้งมีความจำเป็นต่อการสร้างสร้งงาน เช่น การสร้างภาพยนตร์ การสร้างงานสถาปัตยกรรม การแสวงหาประโยชน์ เช่น การจัดพิมพ์หนังสือ การผลิตสิ่งบันทึกเสียง จะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ เมื่อมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์และจะเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย⁵

4) เหตุผลทางด้านศีลธรรม

งานสร้างสรรค์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นการแสดงออกทางปัญญาของผู้สร้างสรรค์ ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์จึงควรได้รับการเคารพนับถือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มีสิทธิที่จะตัดสินใจว่าเมื่อใดและอย่างไรที่งานของเธอจะนำออกมาทำซ้ำหรือนำออกเล่นแสดงในที่สาธารณะ หรือมีสิทธิที่จะห้ามหากมีผู้นำงานของผู้สร้างสรรค์ไปใช้ดัดแปลงเป็นที่เสียหาย ซึ่งสิทธิประเภทนี้ เรียกว่า “ธรรมสิทธิ” (Moral Right)⁶

² พงษ์ศักดิ์ กิตติสมเกียรติ. (2525). “ความรู้ชุดกฎหมายลิขสิทธิ์”. *นิตยสารศิลปากร* เล่มที่ 2 ปีที่ 26. หน้า 88-89.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

⁴ พงษ์ศักดิ์ กิตติสมเกียรติ. อ้างแล้ว. หน้า 88.

⁵ พงษ์ศักดิ์ กิตติสมเกียรติ. อ้างแล้ว. หน้า 89.

⁶ พงษ์ศักดิ์ กิตติสมเกียรติ. อ้างแล้ว. หน้า 89.

5) เหตุผลทางชื่อเสียงและเกียรติคุณของประเทศชาติ

เมื่อพิจารณาถึงสภาพโดยทั่วไปแล้ว เมื่องานของผู้สร้างสรรค์ประเทศใด ก็ย่อมแสดงถึงปรัชญาหรือคุณลักษณะของคนในประเทศนั้น ตลอดจนการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีให้กระจายกันให้เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก หากปราศจากการคุ้มครองดังกล่าว มรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้นย่อมจะต้องลดน้อยลง ศิลปะวิทยาการต่างๆ ก็จะไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร⁷

2.1.2 ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์

ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์นี้ ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของนักกฎหมายอยู่ 2 ทฤษฎี ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกัน⁸ ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎีเสรีนิยม

ตามทฤษฎีนี้ได้ให้แนวความคิดไว้ว่า บรรดาสิ่งนิพนธ์จากความนึกคิดของมนุษย์สมควรให้สาธารณชนโดยทั่วไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเสรี เพื่อเป็นการผลักดันและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมของประเทศ เนื่องจากผลงานอันเกิดจากความนึกคิดของมนุษย์ไม่ควรที่จะถือว่าเป็นสิ่งที่นิพนธ์อย่างแท้จริงได้ เพราะความนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมจะอาศัยจากการได้รับการคล้อยจากความนึกคิดของบรรดาบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม การนึกคิดอันเป็นความคิดริเริ่มอย่างแท้จริงโดยเอกเทศไม่น่าจะเกิดขึ้นได้⁹ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สิ่งนิพนธ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผลผลิตทางสังคม ประโยชน์อันเกิดจากสิ่งนิพนธ์ดังกล่าวจึงสมควรตกเป็นของสังคมด้วย การใช้ประโยชน์จากความนึกคิดของมนุษย์จึงสมควรปล่อยให้เป็นของสาธารณชนอย่างเสรี หมายความว่า บรรดางานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ตกเป็นสมบัติของสาธารณะซึ่งมิใช่สมบัติของผู้ผลิต¹⁰

2) ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน

ตามทฤษฎีนี้ได้ให้แนวความคิดไว้ว่า ลิขสิทธิ์สมควรได้รับความคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่งโดยทั่วไปและอ้างว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่ไ้ยืนยันบุคคลทั่วไปอย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะพิเศษ โดยมีเหตุผลสนับสนุน คือ ประการแรก เห็นว่าชีวิตในส่วนจิตใจและสติปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคล เมื่อสภาพบุคคลได้รับความคุ้มครอง การแสดงออกซึ่งความนึกคิดอันเป็นรูปธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสภาพบุคคลซึ่งน่าจะได้รับคุ้มครองด้วย จากเหตุผล

⁷ พงษ์ศักดิ์ กิตติสมเกียรติ. อ้างแล้ว. หน้า 89.

⁸ ประพทธี ศุภรัตน์เมธี. (2547). *ระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 7.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

¹⁰ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2541). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 28-29.

สนับสนุนนี้ทำให้ลิขสิทธิ์มีความโน้มเอียงไปในทางที่เห็นว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในสภาพบุคคล (Right of Personality)¹¹

จึงอาจกล่าวได้ว่า งานสร้างสรรค์ อันเป็นผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมตกเป็นของบุคคลนั้นแต่เพียงผู้เดียว ถ้าสิ่งนั้นมีคุณค่าทางเศรษฐกิจก็ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น ซึ่งจากเหตุผลสนับสนุนนี้เป็นที่มาของแนวความคิดที่ว่า ลิขสิทธิ์เป็นกรรมสิทธิ์และเป็นสิทธิในทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง (Right of Incorporeal Property)¹²

จากทฤษฎีคุ้มครองป้องกันนี้ หากเปรียบเทียบทฤษฎีเสรีนิยมแล้ว จะเห็นได้ว่า ก่อให้เกิดผลในทางส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมมากกว่า เพราะจากผลแห่งการคุ้มครองที่ได้รับตามทฤษฎีคุ้มครองป้องกันจะเป็นเหตุให้บุคคลมีความเพียรพยายามสร้างสรรค์งานมากยิ่งขึ้น โดยในทางปฏิบัติกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศต่างๆ ได้ยึดถือตามทฤษฎีคุ้มครองป้องกันเป็นสาระสำคัญ แต่รากฐานอันเป็นที่มาของลิขสิทธิ์โดยแท้จริงแล้วยังไม่มีความแน่นอน และมีการโต้เถียงกันอยู่อย่างหาข้อยุติไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การยึดถือทฤษฎีคุ้มครองป้องกันอย่างเคร่งครัดก็จะทำให้ลิขสิทธิ์ไม่มีขอบเขตอันจำกัดจึงได้มีการผสมผสานกับทฤษฎีเสรีนิยมและหลักรัฐประศาสน์นโยบาย ซึ่งถือหลักที่สาธารณชนจะใช้ประโยชน์จากงานนั้น โดยการให้ผู้สร้างสรรค์หรือทายาทผู้รับมรดกในงานนั้น ได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองโดยกฎหมายภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน และหลังจากนั้นจึงให้บุคคลทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ซึ่งจะเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศเป็นอย่างมาก

หลักของการที่จะผ่อนคลายความเคร่งครัดของทฤษฎีความคุ้มครองป้องกันด้วยการพิจารณาประกอบทฤษฎีเสรีนิยมนั้น มีแนวความคิดอยู่ 2 ระบบ

ระบบแรก เป็นระบบที่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้เท่าที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ เมื่อลิขสิทธิ์ได้เกิดขึ้นแล้วภายในระยะเวลาที่กำหนดหรือ โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน หากบุคคลอื่นมีความจำเป็นในการใช้งานนั้นเพื่อวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ก็อาจอนุญาตให้ใช้ได้โดยเสียค่าตอบแทน หรือไม่ต้องเสียค่าตอบแทน โดยผลแห่งกฎหมาย หรือ โดยได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่¹³

ระบบที่สอง เป็นระบบที่กำหนดให้การใช้ประโยชน์สาธารณะ โดยเสียค่าตอบแทน ซึ่งเป็นระบบที่กำหนดขึ้นในปี ค.ศ. 1823 โดยประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ ภายหลังจากที่ลิขสิทธิ์ได้ตกเป็นสาธารณสมบัติแล้ว หากบุคคลใดมีความต้องการใช้ประโยชน์จะต้องเสียค่าตอบแทน¹⁴

¹¹ ประพททธิ์ สุกจริตนเมธิ. อ้างแล้ว. หน้า 7.

¹² ไชยศ เหมะรัชตะ. อ้างแล้ว. หน้า 30-31.

¹³ ประพททธิ์ สุกจริตนเมธิ. อ้างแล้ว. หน้า 18.

¹⁴ ประพททธิ์ สุกจริตนเมธิ. อ้างแล้ว. หน้า 19.

2.1.3 ทฤษฎีลิขสิทธิ์

จากที่ผ่านมามีความพยายามที่จะกำหนดลักษณะของลิขสิทธิ์ให้อยู่ภายใต้ลักษณะของทรัพย์สิน¹⁵ ลิขสิทธิ์แต่ผู้เดียว ข้อบัญญัติของกฎหมาย ลิขสิทธิ์ตามธรรมชาติ หรือสิทธิเฉพาะบุคคล แต่ก็ไม่สามารถจะกำหนดลักษณะของลิขสิทธิ์ให้อยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังกล่าวได้ ด้วยเหตุที่จะทำให้ลักษณะของลิขสิทธิ์ผิดไปจากความเป็นจริง บรรดานักกฎหมายจึงเห็นว่า ลิขสิทธิ์มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างหรือไม่เหมือนกับสิทธิประเภทอื่นตามกฎหมาย กล่าวคือ

1) ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินในลักษณะทั่วไป

แม้ว่าลิขสิทธิ์จะไม่เหมือนกับทรัพย์สิน แต่ก็ถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของทรัพย์สิน คือเป็นทรัพย์สินที่ถูกจำกัดโดยเงื่อนไขและข้อจำกัดของกฎหมาย ความแตกต่างระหว่างลิขสิทธิ์กับทรัพย์สินอยู่ที่วัตถุประสงค์ของงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ เพื่อที่จะสื่อความหมายของงานเข้าสู่จิตใจของผู้อื่น ซึ่งไม่สามารถจับต้องได้ในทางกายภาพและไม่สามารถควบคุมได้ โดยเฉพาะในเรื่องระยะเวลาการทำซ้ำ และการเผยแพร่ ดังนั้น การคุ้มครองด้านกฎหมายในรูปของทรัพย์สินจึงเป็นการยาก¹⁶

อย่างไรก็ตาม มีสิทธิหรือรูปแบบของทรัพย์สินที่ไม่สามารถจับต้องได้ แต่ก็แตกต่างจากลิขสิทธิ์ กฎหมายก็ได้ให้ความคุ้มครองเต็มที่เหมือนสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นการคุ้มครองเกี่ยวกับหลักประกันทางเศรษฐกิจหรือการละเมิดสัญญา โดยผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นสามารถที่จะใช้สิทธิที่ตนมีอยู่ต่อต้านบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ เท่านั้น สำหรับกรณีของเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว เป็นหน้าที่ของสาธารณชนที่จะต้องเคารพลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์ และเจ้าของลิขสิทธิ์ก็สามารถบังคับสิทธิของตนต่อผู้อื่นหรือบุคคลทั่วไปที่ฝ่าฝืน¹⁷

2) ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่ผู้เดียว

ผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจที่จะควบคุมตลาดในงานของตน อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ได้มอบอำนาจให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่ผู้เดียวบางประการ จึงเกิดปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมลิขสิทธิ์ในแต่ละงาน หากกำหนดให้มีลักษณะเป็นสิทธิแต่ผู้เดียวน้อยลงก็จะเป็นการส่งเสริมการแข่งขันด้วยการสร้างกำลังใจในการสร้างสรรค์งานที่มากยิ่งขึ้น¹⁸

¹⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2548). *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 31.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

¹⁷ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2548). อ่างแล้ว. หน้า 32.

¹⁸ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2555). *ทรัพย์สินทางปัญญา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://home.kku.ac.th/regis/student/Unnamed%20Site%201/Untitled-5.htm>. [2555, 5 พฤษภาคม].

3) ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะบุคคล

การสร้างสรรคงานขึ้นมาเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งจะแตกต่างจากการใช้แรงงาน หรือการลงทุนสร้างตามปกติ โดยลักษณะธรรมชาติของลิขสิทธิ์นี้มีความเกี่ยวพันกันกับตัวผู้สร้างสรรค์อย่างใกล้ชิดจนยากที่จะแยกออก ประเทศส่วนใหญ่ได้ยอมรับสิทธิเฉพาะบุคคลโดยตรงในกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยการบัญญัติกฎหมายให้ผู้สร้างสรรค์ไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ที่จะขัดขวางการเปิดเผยงานให้กับผู้อื่นได้ และรับรองว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์หรือแม้แต่การกำหนดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ประเทศส่วนใหญ่ได้กำหนดตามหลักการนับตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์¹⁹

2.2 วิวัฒนาการและการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์

ในอดีตการคุ้มครองลิขสิทธิ์มีเฉพาะภายในประเทศของผู้สร้างสรรค์เท่านั้น แต่เมื่อมีความเจริญทางวรรณกรรม ศิลปกรรม เทคโนโลยีและการสื่อสารสมัยใหม่ จึงเกิดความตื่นตัวมากขึ้นในการส่งเสริมคุ้มครองการประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ และทำให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยการทำซ้ำคัดแปลงหรือนำออกโฆษณา โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของผลงานดังกล่าวเป็นอย่างมาก จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศเจ้าของสัญชาติของเจ้าของผลงานนี้หาวิธีที่จะให้ความคุ้มครองและปกป้องสิทธิประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ของตนจากการล่วงละเมิดของชนชาติอื่น

จากแนวความคิดนี้ จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันและเรียกร้องให้มีการสร้างระบบความคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศขึ้น โดยเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนความคุ้มครองในลักษณะต่างๆ เช่น ลักษณะต่างตอบแทน (Reciprocity) หรือวิธีใดๆ เช่น การทำสนธิสัญญาทวิภาคีและสนธิสัญญาสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย และในที่สุดขยายความสัมพันธ์จนเกิดเป็นระบบการให้ความคุ้มครองในระดับระหว่างประเทศหรือระดับสากลขึ้น ได้แก่ อนุสัญญากรุงเบิร์น ข้อตกลง TRIPS และสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO²⁰ ตามความต้องการ ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่สำคัญ

¹⁹ ไชยศ เหมะรัชตะ. (2548). อ้างแล้ว. หน้า 33 .

²⁰ ปิยาภรณ์ คุณชื่น. (2552). ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต: ศึกษากรณี คดี *A&M Records V. Napster Inc.* วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11.

2.2.1 ความเป็นมาในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ

ความคิดเกี่ยวกับอำนาจแต่ผู้เดียวของผู้สร้างสรรคงานในเชิงลิขสิทธิ์เริ่มขึ้นเมื่อได้มีการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1450 ซึ่งแต่เดิมนั้นสิทธิของผู้สร้างสรรคงานได้รับการรับรองเพียงแต่ในทำนองสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินหนึ่งที่ทำขึ้น โดยประการที่ว่าผู้อื่นจะนำไปใช้ไม่ได้ หากไม่ได้รับอนุญาต²¹

สมัยที่อารยธรรมกรีกและโรมันรุ่งเรืองสังคมยอมรับสิทธิทางจิตใจหรือสิทธิทางศีลธรรม (Moral Right) ของนักเขียนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้ประพันธ์วรรณกรรมในกรีกมักจะเป็นผู้สอน เช่น โสกราตีสหรือเพลโต หรือเป็นนักปรัชญา เช่น ยูคลิด ส่วนในโรมัน ผู้ประพันธ์จะเป็นนักการเมือง เช่น ซีซาร์ หรือนักกฎหมาย เช่น ซีเซโร ผู้ประพันธ์เหล่านี้ ทำงานเขียนเพื่อชื่อเสียงเกียรติคุณมากกว่าเพื่อหาเลี้ยงชีพ ดังนั้น ในการรับรองสิทธิชนิดนี้ สังคมในยุคนั้นยอมรับว่าผู้ประพันธ์ชอบที่จะประณามผู้ที่คัดลอกเอาผลงานของเขาไปได้ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจของผู้ประพันธ์จึงยังไม่เกิดขึ้น กฎหมายหลักในยุคนั้น คือ กฎหมายของจักรวรรดิโรมันก็ตีหรือประมวลกฎหมายจัสติเนียนก็ตี มิได้กล่าวถึงสิทธิในลักษณะดังกล่าวไว้แต่อย่างใด

ครั้นมาถึงยุคกลาง (Middle Ages ค.ศ. 476-1453) จุดมุ่งหมายในการประพันธ์แตกต่างกันออกไป แต่แนวคิดของลิขสิทธิ์ก็ยังไม่เกิดขึ้น งานเขียนเป็นจำนวนมากทำขึ้น โดยพระและเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา อย่างไรก็ดี สังคมตระหนักถึงสิทธิทางจิตใจหรือสิทธิทางศีลธรรมของผู้เขียน การฟ้องร้องเพื่ออ้างสิทธิในความเป็นเจ้าของงานมีเพิ่มขึ้นยุคนี้และสิทธิของเจ้าของงานในการได้รับความเคารพจากผู้อื่นได้รับการปกป้องเป็นอย่างดี แต่การเรียกร้องให้ใช้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่เจ้าของงานยังไม่เกิดขึ้นในยุคนี้²²

จุดปรับเปลี่ยนของการคุ้มครองสิทธิในวรรณกรรมเริ่มเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ประสบผลสำเร็จ ความสำเร็จของการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์นี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวรรณกรรมหลายประการ ประการแรก คือ การใช้เครื่องพิมพ์ทำให้การผลิตงานทำได้เร็วและเป็นจำนวนมากว่าการคัดลอกด้วยมือเป็นร้อยเท่าส่งผลให้ขายได้ในราคาถูก ประการที่สอง จำนวนผู้คนที่อ่านหนังสือออกเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเทียบกับยุคกลางที่ผ่านมา องค์ประกอบสองประการนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตหนังสือจำนวนมากออกสู่ตลาด ผลที่ตามมาประการหนึ่ง คือ งานประพันธ์ไม่มีทางจะเข้าถึงผู้อ่านจำนวนมากได้โดยปราศจากคนกลาง จึงเกิดผู้พิมพ์และผู้ขายหนังสือขึ้น บุคคลเหล่านี้ต้องลงทุนเป็นจำนวนมาก เพราะราคากระดาษ อุปกรณ์การพิมพ์และค่าแรงสูง ผู้ลงทุนกว่าจะได้คืนทุนจากการขายหนังสือก็ใช้เวลานาน อุปสรรค

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

²² ปิยาภรณ์ คุณชื่น. อ้างแล้ว. หน้า 12.

อย่างหนึ่งของผู้ลงทุน คือ การแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมเพราะมีผู้นำหนังสือไปพิมพ์ซ้ำออกจำหน่ายแข่งผล คือ ผู้ลงทุนคนแรกซึ่งต้องใช้จ่ายไปมากจึงตกเป็นผู้เสียประโยชน์ การคืนเงินเพื่อเยียวยาความเสียหายทำนองนี้เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร โดยผู้พิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือได้รวมกลุ่มกันกดดันทางการเมืองและมีความเข้มแข็งพอที่จะแสวงหาความคุ้มครองจากรัฐาธิปไตยได้ ในขณะที่ผู้พิมพ์บางรายต้องเลิกไป หรือบางรายก็ไม่กล้าลงทุนพิมพ์หนังสือเล่มใหม่ ผู้ที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิที่แท้จริงจึงกลายเป็นผู้พิมพ์และจำหน่ายหนังสือไม่ใช่ผู้ประพันธ์²³

ในตอนต้นศตวรรษที่ 16 กษัตริย์อังกฤษและฝรั่งเศสและบรรดาเจ้าชายในรัฐต่างๆ ของเยอรมันได้เริ่มให้ “สิทธิพิเศษ” (Privileges) แก่ผู้ขายหนังสือ และพบว่า การเลือกสรรให้สิทธิพิเศษดังกล่าวทำให้บ้านเมืองสามารถควบคุมการเผยแพร่งานพิมพ์ได้เป็นอย่างดี²⁴

สิทธิพิเศษดังกล่าวนี้มีลักษณะสำคัญของระบบลิขสิทธิ์สมัยใหม่อยู่ 3 ประการ คือ

- 1) มีการให้สิทธิแต่ผู้เดียวในการทำซ้ำและแจกจ่าย
- 2) สิทธิมีจำกัดเวลา
- 3) ทางเยียวยาแก้ไขสำหรับการละเมิดสิทธิ ได้แก่ การปรับ การยึดและการริบสำเนาที่ทำซ้ำขึ้นมา ในบางกรณีรวมไปถึงการเรียกค่าเสียหายด้วย²⁵

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวว่าอุดมคติและพัฒนาการของลิขสิทธิ์กับทัศนคติของฝ่ายปกครองที่มีต่อปัญหาลิขสิทธิ์ได้เกิดการแบ่งแยกขึ้นนับตั้งแต่เครื่องพิมพ์ได้ปฏิวัติวงการพิมพ์และการจำหน่ายสิ่งพิมพ์ทั้งปวง การแบ่งแยกที่กล่าวนั้นเนื่องมาจากการให้ความแตกต่างระหว่างสิทธิในการทำสำเนา (Copy Right) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในประเทศอังกฤษโดย Statute of Queen Anne ค.ศ. 1790 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของโลก และได้แพร่หลายไปยังประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษทั้งหมด กับสิทธิของผู้ประพันธ์ (Droit d'Auteur) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในประเทศฝรั่งเศสและแพร่หลายไปยังประเทศที่ใช้ภาษาละตินกับประเทศส่วนใหญ่ในภาคพื้นยุโรป แต่คำกล่าวที่ว่ามีการแบ่งแยกนั้นคลาดเคลื่อนจากความจริง เนื่องจากพัฒนาการด้านนี้เป็นแนวเดียวกันทั้งยุโรปตลอดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 จนถึงศตวรรษที่ 18 เพิ่งจะมาแยกออกจากกันโดยผลของการปฏิวัติฝรั่งเศสอันอาจเห็นได้จากกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ของฝรั่งเศส (กล่าวคือ กฎฎีกา ค.ศ. 1791 และ 1793) แต่ในไม่ถึง 100 ปี ต่อมาระบบทั้งสองก็เริ่มเอนเอียงเข้าหากันอีกครั้งหนึ่งเมื่อถึงสมัยของการจัดทำอนุสัญญาเบิร์นแต่นั้นมา²⁶

²³ ปิยาภรณ์ คุณชื่น. อ้างแล้ว. หน้า 13.

²⁴ อรรถพร พันธ์พัฒนา. (2544). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 28.

²⁵ รัชชชัย ศุภผลศิริ. (2544). *กฎหมายลิขสิทธิ์*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 1-5.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ต่อมานานาประเทศได้พยายามให้คำนิยามของคำว่า “ลิขสิทธิ์” และได้มีการแบ่งประเภทของงานลิขสิทธิ์ไว้ให้ครอบคลุมมากที่สุดเพื่อให้ลิขสิทธิ์มีความเป็นเอกบุพทางกฎหมายและมีความชัดเจนทางกฎหมายโดยกฎหมายที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่สำคัญภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ คือ อนุสัญญากรุงเบิร์น อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล ข้อตกลง TRIPs และสนธิสัญญาลิขสิทธิ์ของ WIPO²⁷

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายลิขสิทธิ์มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และได้มีการพัฒนาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในหลายแง่มุม นอกจากนี้ พันธกรณีระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อเป็นการสนับสนุนการสร้างสรรคทางปัญญาและตระหนักถึงความเป็นธรรมตามธรรมชาติของบุคคล

2.2.2 ความเป็นมาในการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของไทย

ความเป็นมาของกฎหมายลิขสิทธิ์ในประเทศไทย เริ่มขึ้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อมีการจัดตั้ง “หอพระสมุดวชิรญาณ” เมื่อปี พ.ศ. 2424 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะกรรมการบริหารหอพระสมุดชื่อว่า “กรมสัมปาทิกสภา”²⁸ คณะกรรมการดังกล่าว ได้จัดพิมพ์หนังสือ วชิรญาณวิเศษ โดยนำเรื่องต่างๆ ที่ช่วยกันนิพนธ์ลงพิมพ์และได้มีการประชุมหารือกัน ออกเป็นประกาศห้ามมิให้ผู้ใดเอาข้อความจากหนังสือวชิรญาณวิเศษไปตีพิมพ์เย็บเป็นเล่ม หรือคัดเรื่องหนึ่งเรื่องใดไปตีพิมพ์ นอกจากจะ ได้รับอนุญาตจากกรมสัมปาทิกสภาเท่านั้น²⁹

มีข้อพิงสังเกตเห็นว่า ประกาศดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไว้แต่อย่างใด แต่เมื่อมีลักษณะเป็นคำสั่งบังคับแก่คนทั่วไปแล้วก็น่าจะถือได้ว่ามีสภาพเป็นกฎหมาย³⁰ และเมื่อมีบทบัญญัติห้ามผู้อื่นนำหนังสือวชิรญาณวิเศษไปทำซ้ำขึ้นอีก โดยมีได้รับอนุญาตจากกรมสัมปาทิกสภาซึ่งมีหน้าที่ดูแลและจัดพิมพ์หนังสือนี้อยู่ อันเป็นลักษณะหลักของลิขสิทธิ์แล้ว ก็ควรถือได้ว่าประกาศฯ นี้ เป็นกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ฉบับแรกของประเทศไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของสหภาพเบิร์น ประเทศไทยจึงต้องปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ให้สอดคล้องกับพันธกรณี

²⁷ รัชชชัย ศุภผลศิริ. อ้างแล้ว. หน้า 9-11.

²⁸ ประกอบด้วยกรรมการของหอพระสมุดวชิรญาณซึ่งสมาชิกเป็นผู้เลือก โดยรัชกาลที่ 5 ทรงพระราชทานสัญญาบัตรตั้งกรรมการ และถือเป็นประเพณีต่อมาทุกปีจนกระทั่งหอพระสมุดวชิรญาณ โอนไปเป็นหอสมุดสำหรับพระนครในปี พ.ศ. 2448.

²⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2528). *ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์*. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ. หน้า 9.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

ที่ประเทศไทยร่วมลงนามไว้ โดยได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ไว้ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ หลักการของพระราชบัญญัตินี้ ได้เพิ่มประเภทสิ่งๆ ที่ได้รับความคุ้มครอง ครอบคลุมไปถึงงานวรรณกรรม ศิลปกรรม ซึ่งหมายความว่า รวมถึงการทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ และแผนกศิลปะ โดยมีการบัญญัติคำว่า “ลิขสิทธิ์” ขึ้นใช้เป็นครั้งแรกในกฎหมายฉบับนี้ นอกจากนี้ ยังคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ ยกเลิกแบบพิธีการได้รับความคุ้มครอง จากที่กำหนดให้มีการจดทะเบียน เป็นไม่มีการจดทะเบียนแต่อย่างใด และกำหนดโทษทางอาญาไว้ด้วย³¹

ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ขึ้น ยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม โดยมีการขยายความคุ้มครองไปอีกหลายงาน คือ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใด อันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลปะ กำหนดความผิดและมีบทลงโทษให้สูงขึ้นจากเดิม และกำหนดอายุความคุ้มครองเป็นตลอดอายุผู้สร้างสรรค์และต่อไปอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย³²

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยกเลิกพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เนื่องจากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะ การพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้า และอุตสาหกรรมของประเทศและระหว่างประเทศ จึงมีการปรับปรุงมาตรการคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานในด้านวรรณกรรม ศิลปกรรม และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น³³

เหตุผลในการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ครั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมในประเทศและระหว่างประเทศ เพราะในสถานการณ์ปัจจุบันนั้นเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากลายมาเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องทางการค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ดังนั้น การปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ให้มีระดับการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไปจึงเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพื่อที่จะส่งเสริมหรืออย่างน้อยก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการค้าและการลงทุนของประเทศ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ให้มากขึ้นด้วย

³¹ ชวลิต อรรถศาสตร์. (2527). “ลิขสิทธิ์ภายในประเทศ”. *วารสารกฎหมาย* 9,1. หน้า 152.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

³³ ชวลิต อรรถศาสตร์. อ้างแล้ว. หน้า 15.

การปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่จะปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาทั้งระบบให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ประเทศไทยมีความผูกพันอยู่ ซึ่งได้แก่ มาตรฐาน TRIPs ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของ GATT ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นองค์การการค้าโลก (World Trade Organization-WTO) และมาตรฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ณ กรุงเบิร์น (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) ในส่วนของอนุสัญญาเบิร์นนับเป็นอนุสัญญาที่มีการแก้ไขและเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยประเทศไทยได้ยอมรับผูกพันในส่วนของสารบัญญัติ ตามฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 และกรรมสารเพิ่มเติม ลงนาม ณ กรุงเบิร์น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1914 และผูกพันในส่วนของสารบริหาร ตามฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานของอนุสัญญาเบิร์นครั้งนี้ได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในอนุสัญญาเบิร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 ในส่วนสารบัญญัติซึ่งว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์³⁴

นอกจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเบิร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 แล้ว ยังมีบทบัญญัติบางมาตราที่เห็นได้ชัดว่า บัญญัติขึ้นตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อตกลง TRIPs ด้วย เพราะขณะที่ยังดำเนินการร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่นั้น ร่างข้อตกลง TRIPs เริ่มมีความแน่นอนพอที่จะเห็นได้ว่าจะสำเร็จเป็นข้อตกลงที่ประเทศสมาชิกของ GATT รวมทั้งประเทศไทยจะยอมรับผูกพัน ผู้ร่างกฎหมายจึงเลือกที่จะร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับร่างข้อตกลง TRIPs ในขั้นนี้เลยเพื่อจะได้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับ TRIPs ในภายหลังอีก

2.3 ความหมายและประเภทของงานภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นคำใหม่ที่บัญญัติขึ้น แต่เดิมนั้นเรียกว่า “หนังญี่ปุ่น” เหตุที่เรียกกันว่าหนังญี่ปุ่น คงเป็นเพราะการแพร่ภาพปรากฏจอเป็นเงาเหมือนหนังตะลุง และเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นชาติแรกที่น่าภาพยนตร์เข้ามาฉายในเมืองไทย เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า หนังญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นได้นำภาพยนตร์เข้ามาฉายในราวปี พ.ศ. 2447-2448³⁵

คำว่า “ภาพยนตร์” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ภาพยนตร์” หมายถึง ภาพถ่ายด้วยเครื่องทำให้เห็นเป็นเคลื่อนไหวได้

³⁴ วิมาน กฤตพลวิมาน. (2545). *กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปฏิบัติการ*. กรุงเทพมหานคร: ดวงกมล. หน้า 22.

³⁵ ขวลิต หงสกุล. (2519). “ภาพยนตร์ และการเสียดารมหรสพ”. *สรรพากรศาสตร์* 23, 2. หน้า 38.

ส่วนคำจำกัดความของ คำว่า “ภาพยนตร์” ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ในมาตรา 4 ได้บัญญัติไว้ว่า “ภาพยนตร์” หมายความว่า โสตทัศนวัสดุอันบันทึกลงบนวัสดุอื่น เพื่อนำออกฉายต่อเนื่อง ได้อย่างภาพยนตร์ และให้หมายความถึงเสียงประกอบภาพยนตร์นั้นด้วย ถ้ามี”

“ภาพยนตร์” หมายถึง “ภาพชุดที่เรียงติดต่อกันบนฟิล์มขนาดยาวที่ถ่ายด้วยกล้องถ่ายภาพยนตร์ เมื่อฉายด้วยเครื่องฉายภาพยนตร์ไปที่จอจะมองเห็นเงาของภาพปรากฏบนจอเคลื่อนไหว ติดต่อกันได้เหมือนของจริงตามธรรมชาติ”³⁶

ซึ่งภาพยนตร์แบ่งตามประเภทได้ ดังนี้

2.3.1 แบ่งตามสี

หมายถึง การแบ่งประเภทภาพยนตร์โดยอาศัยสีเป็นเกณฑ์ แบ่งออกได้ สองประเภท คือ ภาพยนตร์ขาวดำ และภาพยนตร์สี

2.3.2 แบ่งตามขนาด

หมายถึง การแบ่งประเภทภาพยนตร์โดยอาศัยเกณฑ์ความกว้างของฟิล์มภาพยนตร์ โดยวัดจากริมข้างหนึ่งไปยังริมอีกข้างหนึ่ง โดยวัดเป็นมิลลิเมตร ซึ่งมีขนาดต่างกัน คือ 8 มม. 16 มม. 32 มม. และ 70 มม.

2.3.3 แบ่งตามเสียง

หมายถึง การแบ่งประเภทภาพยนตร์โดยอาศัยเสียงเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็นสองประเภท คือ ภาพยนตร์เสียงเงียบ และ ภาพยนตร์เสียง

2.3.4 แบ่งตามมิติ

หมายถึง การแบ่งประเภทภาพยนตร์โดยอาศัยมิติของภาพยนตร์ แบ่งได้เป็นสองประเภท คือ ภาพยนตร์สองมิติ และภาพยนตร์สามมิติ

2.3.5 แบ่งตามวัตถุประสงค์ของภาพยนตร์

หมายถึง การแบ่งประเภทภาพยนตร์โดยอาศัยวัตถุประสงค์ของภาพยนตร์ ได้แก่ ภาพยนตร์บันเทิง ภาพยนตร์ข่าว ภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์การศึกษา ภาพยนตร์ฝึกอบรม ภาพยนตร์โฆษณา ภาพยนตร์ประชาสัมพันธ์

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาพยนตร์เป็นสื่อที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อความบันเทิงซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงกันไปตามเวลา อันมีอยู่มานานหลายสิบปีมาแล้ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นก็เป็นที่ไปตามสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคมนั้นๆ ด้วย

³⁶ ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2538). *หลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ Principles of effective Communication*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 286.

ประกอบกับเทคโนโลยีอันทันสมัย ทำให้ภาพยนตร์มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เช่น ภาพยนตร์เสียงเงียบหรือภาพขาวดำในสมัยก่อนซึ่งแสดงโดยซาลี แซ์ปปลีน คู่ภาพยนตร์มีสีและเสียงระบบเสียงสเตอริโอ (Stereo) ในปัจจุบัน เช่น ภาพยนตร์เรื่องรถไฟฟ้ามหานคร วิทยุพื้นล้าน หรือภาพยนตร์สามมิติที่แสดงภาพได้เสมือนจริงเสมือนกับผู้ชมได้เข้าไปร่วมอยู่ในเหตุการณ์จริง เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Avatar Pacific Rim เป็นต้น

2.4 หลักการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ในระดับสากล

โดยทั่วไปการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศอาจจำแนกออกได้เป็น 2 ระบบใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ระบบลิขสิทธิ์ (Copyright) และระบบสิทธิของผู้ประพันธ์ (Author's Rights) ระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันและบางครั้งหลักเกณฑ์ในสนธิสัญญาแต่ละฉบับก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น จึงมีแนวความคิดที่จะจัดระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศให้เป็นแนวเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยมีการประชุมระหว่างประเทศหลายครั้งทำให้เกิดสนธิสัญญาระหว่างประเทศขึ้นหลายฉบับ ดังต่อไปนี้

2.4.1 การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภาพยนตร์ตามอนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ. 1971

ในช่วงปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเทศส่วนใหญ่มีกฎหมายลิขสิทธิ์ใช้บังคับภายในประเทศของตน แต่มีหลักการที่แตกต่างกันไปก่อให้เกิดปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ นานาประเทศจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำความตกลงระหว่างประเทศพหุภาคี เพื่อให้มีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ในที่สุดจึงได้มีการจัดทำอนุสัญญากรุงเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Work or Berne Convention) ขึ้นใน ค.ศ. 1886³⁷ อนุสัญญากรุงเบิร์น จัดเป็นข้อตกลงด้านลิขสิทธิ์ฉบับแรก ซึ่งเก่าแก่ที่สุด มีความเป็นมายาวนานกว่าร้อยปีและมีการแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบันรวม 7 ครั้ง ทำให้บทบัญญัติสำหรับการคุ้มครองลิขสิทธิ์มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉบับล่าสุดที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกนั้น มีบทบัญญัติว่าด้วยธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์อยู่ในข้อ 6 ทวิ โดยมีหลักการพื้นฐานและระบบการคุ้มครองที่สำคัญโดยสรุป ดังนี้

³⁷ จักรกฤษณ์ ควรวจน์ และนันทน อินทนนท์. (2546). *แนวคิดและวิวัฒนาการของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สาขาวิชานิติศาสตร์, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 34

1) หลักปฏิบัติอย่างคนชาติ (Principle of National Treatment)

หมายถึง ประเทศภาคีหนึ่งจะให้ความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์แก่เจ้าของงานลิขสิทธิ์ ถ้างานนั้นมีประเทศที่เกิดแห่งงานเป็นประเทศภาคีในสหภาพเบิร์น โดยความคุ้มครองนั้นจะเป็นเช่นเดียวกับที่ประเทศนั้นพึงให้ความคุ้มครองแก่ชนชาติของตนเอง³⁸ หลักการดังกล่าวได้รับการบัญญัติไว้ตั้งแต่มีการจัดทำอนุสัญญาเบิร์นฉบับแรกและได้รับการรับรองในอนุสัญญาเบิร์นฉบับต่อๆ มาทุกฉบับ โดยถือเป็นหลักการพื้นฐาน ซึ่งสำคัญที่สุดของอนุสัญญา

หลักดังกล่าวนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีประการแรก คือ งานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมายของประเทศภาคีสหภาพเบิร์นจะได้รับความคุ้มครองในประเทศอื่นไม่ด้อยกว่าความคุ้มครองที่คนในชาติของประเทศนั้นๆ จะพึงได้รับ จึงสามารถขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติระหว่างคนชาติของตนกับคนต่างชาติได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง คือ ในแง่ของการใช้กฎหมาย ศาลและผู้ใช้กฎหมายอื่นๆ จะได้รับความสะดวกและเป็นธรรม ประการที่สาม คือ หากกฎหมายของประเทศภาคีหนึ่งให้ความคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพมากกว่ากฎหมายของประเทศของผู้ขอรับความคุ้มครอง ก็จะเกิดแรงผลักดันให้แต่ละประเทศยกระดับการคุ้มครองระหว่างประเทศให้ประสิทธิภาพเท่าเทียมกับประเทศอื่นๆ ได้

ส่วนข้อเสียของหลักปฏิบัติอย่างคนชาติในระบบลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาเบิร์น ประการแรก คือ เจ้าของลิขสิทธิ์อาจได้รับความคุ้มครองในประเทศหนึ่งน้อยกว่าที่กฎหมายในประเทศที่เกิดแห่งงานนั้นให้ แม้ว่าจะไม่น้อยกว่าที่กฎหมายของประเทศที่พึงให้ความคุ้มครองให้แก่พลเมืองของประเทศนั้นเองก็ตาม ประการที่สอง หลักปฏิบัติอย่างคนชาตินี้อาจใช้ได้ไม่สมบูรณ์ หากประเทศที่พึงให้ความคุ้มครองใช้สิทธิตามอนุสัญญาเบิร์นที่ให้ไว้ ในกรณีเช่นนี้เจ้าของลิขสิทธิ์ต่างประเทศอาจได้รับความคุ้มครองน้อยกว่าที่กฎหมายของประเทศที่พึงให้ความคุ้มครองแก่คนชาติของตนก็ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ เรื่องอายุการคุ้มครอง

2) หลักสิทธิขั้นต่ำ (Principle of Minimum Rights)

การคุ้มครองที่อนุสัญญากรุงเบิร์นฯ ระบุไว้ถือเป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำเท่านั้น กฎหมายภายในของประเทศภาคีอาจให้ความคุ้มครองที่สูงกว่านี้ได้ เช่น อายุการคุ้มครองขั้นต่ำในงานลิขสิทธิ์ทั่วไปต้องไม่น้อยกว่า 50 ปี ภายหลังจากผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย แต่มีข้อยกเว้นในกรณีเป็นงานภาพถ่ายจะได้รับความคุ้มครองเพียง 25 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์ผลงานนั้น³⁹

³⁸ นิวัฒน์ มีลาภ. (2546). *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 1.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

3) หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบพิธี (Principle of Automatic Protection and Absence of Formalities)

หมายถึง การคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากเงื่อนไขใดๆของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์⁴⁰ หลักการนี้ปรากฏครั้งแรกในอนุสัญญาเบอร์นฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1908 และปรากฏในอนุสัญญาเบิร์นทุกฉบับนับจากนั้นเป็นต้นมา เช่น การจดทะเบียนงานลิขสิทธิ์กับรัฐ การนำฝากสำเนา งาน การจ่ายค่าธรรมเนียม การจดทะเบียน

4) หลักการคุ้มครองโดยอิสระ (Principle of Independence of Protection)

หมายถึงงานลิขสิทธิ์ของประเทศหนึ่งอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศภาคี่อื่นได้ แม้ว่าอาจไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศที่เกิดแห่งงานมาก่อน⁴¹ หรืออาจกล่าวได้ว่างานลิขสิทธิ์ของประเทศภาคี่หนึ่งอาจได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศภาคี่อื่นได้ แม้ว่าอาจจะไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศที่เกิดแห่งงานมาก่อนก็ตาม ดังนั้น ผู้ที่ขอรับความคุ้มครองจึงไม่ต้องพิสูจน์ว่างานของตนสอดคล้องกับหลักเกณฑ์เงื่อนไขใดๆ ของประเทศที่เกิดแห่งงานด้วย

อนุสัญญากรุงเบิร์นดังกล่าวได้มีการบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองภาพยนตร์ไว้ใน มาตรา 2 (1) คำว่า “งานวรรณกรรมและศิลปกรรม” หมายความรวมถึง การทำขึ้นทุกอย่างในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์และศิลปกรรม ไม่ว่าจะอยู่ในวิธีหรือรูปแบบใด เช่น หนังสือ จุลสาร และงานเขียนอื่นๆ คำบรรยาย ปาฐกถา คำเทศนาสั่งสอนหรืองานอื่นๆ ซึ่งมีลักษณะอย่างเดียวกัน นาฏกรรม นาฏกรรมประกอบดนตรี ศิลปะการออกท่าร่ายรำ และงานบันเทิงในการแสดงใบ้ การแต่งดนตรีไม่ว่าจะมีหรือไม่มีคำร้อง งานภาพยนตร์ ซึ่งเป็นการรวมเอางานต่างๆ ที่แสดงออกโดยกระบวนการที่คล้ายคลึงกับการถ่ายทำภาพยนตร์เข้าด้วยกัน งานวาดภาพ ระบายสี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม การแกะสลักและการพิมพ์หิน การถ่ายภาพ ซึ่งเป็นการรวมงานต่างๆ ที่แสดงออกโดยกระบวนการที่คล้ายคลึงกับการถ่ายภาพเข้าด้วยกัน งานศิลปประยุกต์ งานภาพประกอบ แผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพร่าง หรืองานสามมิติเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ สภาพท้องถิ่น สถาปัตยกรรม หรือ วิทยาศาสตร์⁴²

⁴⁰ จักรกฤษณ์ ควรวจน์ และนันทน์ อินทนนท์. อ้างแล้ว. หน้า 35.

⁴¹ จักรกฤษณ์ ควรวจน์ และนันทน์ อินทนนท์. อ้างแล้ว. หน้า 36

⁴² Berne Convention 1971. Article 2 (1) “the expression “literary and artistic works” shall include ever Production in the literary. Scientific and artstic domain, whatever may be the mode or form of its expression, such as books, pamphlets and other writings; lectures, addresses, sermons and other works of the same nature; dramatic or dramatico-musical works; choreographic works and entertainments in dumb show; musical

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เจตนารมณ์ดั้งเดิมของการจัดทำอนุสัญญากรุงเบิร์น ก็คือ เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ในการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ที่เป็นการสร้างสรรค์งาน ในด้านความสวยงามและสุนทรียภาพเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันขอบเขตของการคุ้มครองได้ขยาย ออกไปสู่งานลักษณะอื่นรวมถึงงานภาพยนตร์ด้วย อาทิเช่น ภาพยนตร์เรื่อง The Avengers Monsters University Troy Pirates of the Caribbean Avatar ซึ่งสร้างโดยบริษัททำภาพยนตร์ชั้นนำของประเทศ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2.4.2 การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภาพยนตร์ตามข้อตกลงทริปส์

จุดมุ่งหมายของความตกลงนี้เป็นไปเพื่อลดการบิดเบือนและอุปสรรคต่อการค้า ระหว่างประเทศ และเพื่อส่งเสริมให้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้มีการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ เพียงพอ ตลอดจนเพื่อเป็นหลักประกันว่าจะมีมาตรการและกระบวนการบังคับแก่สิทธิในทรัพย์สิน ทางปัญญานี้ เพื่อมิให้เป็นอุปสรรคแก่การค้าโดยชอบด้วยกฎหมาย⁴³ ความตกลงทริปส์ถือเป็น มาตรฐานระหว่างประเทศทั้งด้านลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง ซึ่งมีหลักการพื้นฐานและระบบการ คุ้มครองดังนี้

1) หลักปฏิบัติอย่างคนชาติ (Principle of National Treatment)

หลักการดังกล่าวเป็นการกำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองคนชาติ ของประเทศสมาชิกอื่นในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาไม่น้อยกว่าคนชาติของตน⁴⁴

2) หลักปฏิบัติอย่างคนชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (Principle of Most Favored Nation Treatment (MFN))

หากประเทศสมาชิกใดให้สิทธิประโยชน์ในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่ ประเทศสมาชิกหนึ่ง ประเทศสมาชิกอื่นๆ ก็จะต้องได้รับสิทธิประโยชน์เช่นนั้นด้วย เว้นแต่ในบางกรณี ที่หลักนี้ไม่ใช่บังคับ⁴⁵ เช่น กรณีของนักแสดง ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง และองค์การแพร่เสียงแพร่ภาพ เนื่องจากมิได้บัญญัติไว้ในความตกลงทริปส์

compositions with or without words; cinematographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to cinematography; works of drawing, painting, architecture, sculpture, engraving and lithography; photographic works to which are assimilated works expressed by a process analogous to dimensional works of applied art; illustrations, maps, plans, sketches and three-dimensional works relative to geography, topography, architecture or science”.

⁴³ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา. (2549). *คำอธิบายกฎหมายลิขสิทธิ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. หน้า 6.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

⁴⁵ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา. อ้างแล้ว. หน้า 7.

3) พันธกรณีประเทศสมาชิก (Obligations)

ประเทศสมาชิกมีพันธกรณีที่ต้องนำบทบัญญัติของความตกลงทริปส์ไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตน โดยอาจให้ความคุ้มครองในระดับที่สูงกว่าความตกลงก็ได้ ทั้งนี้ไม่เป็นการลดทอนพันธกรณีเดิมที่ประเทศสมาชิกมีต่อกัน⁴⁶

4) สิทธิของนักแสดง (Right of Performers)

สิทธิของนักแสดงได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาและได้รับความคุ้มครองในเรื่องการบันทึกเสียงหรือการแพร่เสียงแพร่ภาพการแสดงสดอย่างน้อย 50 ปี⁴⁷

สาระสำคัญของร่างความตกลง TRIPS ที่ได้เสนอนั้นมีลักษณะค่อนข้างยืดหยุ่นสามารถประนีประนอมผลประโยชน์ของรัฐภาคีได้ดีพอสมควร ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่จึงค่อนข้างพอใจกับร่างความตกลงดังกล่าวและใช้เป็นพื้นฐานของ TRIPS ซึ่งได้รับการรับรองในการประชุมที่กรุงมาราเกช ประเทศโมร็อกโก ในเวลาต่อมา

TRIPS ได้ผสมผสานหลักการพื้นฐานของ GATT ไม่ว่าจะเป็นหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้ความอนุเคราะห์ยิ่ง หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ หลักต่างตอบแทน กลไกระงับข้อพิพาทเข้ากับหลักการสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ อันได้แก่หลักการสำคัญในอนุสัญญากรุงปารีส อนุสัญญาเบิร์น อนุสัญญาโรม โดยรวบรวมและกำหนดหลักเกณฑ์บรรทัดฐานของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทไว้ในความตกลงระหว่างประเทศฉบับเดียวกัน ในส่วนของลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง Article 9 (1) ของ TRIPS กำหนดให้นำบทบัญญัติตามข้อ 1-21 และภาคผนวกแนบท้ายของ Paris Act มาปรับใช้ โดยมีการบัญญัติหลักการใหม่ๆ ในบางเรื่องเพิ่มเข้าไป เช่น การคุ้มครองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในฐานะงานวรรณกรรมภายใต้ Paris Act การรับรองสิทธิในการให้เช่า การกำหนดมาตรการคุ้มครองขั้นต่ำในสิทธิข้างเคียง อย่างไรก็ตาม TRIPS ได้ยกเว้นพันธกรณีในเรื่องสิทธิทางศีลธรรม (Moral Right) ตาม Article 6 bis ของ Paris Act และไม่ได้กล่าวถึงหลักการระงับซึ่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแต่อย่างใด

สัญญาข้อตกลงทริปส์นั้น มิได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับนิยามศัพท์ของคำว่าภาพยนตร์ไว้ แต่ได้บัญญัติสิทธิเกี่ยวกับภาพยนตร์ไว้ในเรื่อง สิทธิในการให้เช่าไว้ใน ข้อ 11 ซึ่งให้สิทธิแก่

⁴⁶ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา. อ้างแล้ว. หน้า 7

⁴⁷ อรรถพรณ พันธ์พัฒนา. อ้างแล้ว. หน้า 7

ผู้สร้างสรรค์หรือผู้ถือสิทธิของผู้สร้างสรรค์ที่จะให้อนุญาตหรือห้ามการเช่าในทางการค้าแก่สาธารณชนซึ่งต้นฉบับหรือสำเนาของงานลิขสิทธิ์ของตน⁴⁸

2.5 แนวคิด ทฤษฎี และการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ของต่างประเทศ

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ต่างๆ ล้วนแต่กำเนิดขึ้นในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก ซึ่งมีการคุ้มครองสิทธิในระบบกฎหมายที่แตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

2.5.1 แนวคิด การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

1) ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกาได้มีรากฐานมาจากการนำรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา (The United States of America Constitution 1789) กฎหมายสิทธิบัตรมาใช้โดยกำหนดอนุญาตให้สภาองเกรสออกกฎหมายโดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และศิลปะที่มีประโยชน์เป็นสำคัญ ภายใต้บทบัญญัติดังกล่าว สภาองเกรสจึงมีอำนาจที่จะประกาศบทบัญญัติใดๆ ซึ่งตรงกับความประสงค์ของรัฐธรรมนูญที่จะให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ด้วยเวลาที่ได้จำกัดไว้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการอุทิศผลงานนำมาเสนอเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณชนซึ่งให้สิทธิต่างๆ แต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น โดยได้รับค่าตอบแทนความพยายามในการสร้างสรรค์แก่สาธารณชน กฎหมายแห่งมลรัฐ ได้เดินตามรัฐธรรมนูญภายใน 1 ปี จึงมีกฎหมายลิขสิทธิ์ คือ The Copyright Act 1790 ประกอบด้วยลักษณะรูปแบบต่างๆ อย่างเช่นของกฎหมายอังกฤษในช่วงนั้น⁴⁹ ซึ่งเป็นแนวคิดของอังกฤษถูกนำมาใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อมีการปฏิวัติ ในช่วง ค.ศ. 1776 ทำให้เกิดความรักในชาติ และในที่สุดก็ใช้ภาษาอังกฤษในการพูด⁵⁰ นับตั้งแต่มี The Copyright Act 1790 ได้มีการแก้ไขในส่วนสาระสำคัญในเวลาต่อมาอยู่ทั้งหมด 4 ครั้ง

⁴⁸ TRIPs. Article 11. "In respect of at least computer programs and cinematographic works, a Member shall provide authors and their successors in title the right to authorize or to prohibit the commercial rental to the public of originals or copies of their copyright works. A Member shall be excepted from this obligation in respect of cinematographic works unless such rental has led to widespread copying of such works which is materially impairing the exclusive right of reproduction conferred in that Member on authors and their successors in title. In respect of computer programs, this obligation does not apply to rentals where the program itself is not the essential object of the rental".

⁴⁹ Stephen M. Stewart. (1989). *International Copyright and Neighboring Rights*. London: Butterworths. p. 24.

⁵⁰ *Ibid.* p. 24.

คือ ในปี ค.ศ. 1831, 1870, 1909 ซึ่งในปี ค.ศ. 1831 ได้เพิ่มการประพันธ์เพลงให้เป็นงานประเภทหนึ่ง ซึ่งได้รับความคุ้มครองหลังจากที่มีการแก้ไขบ่อยครั้ง และใช้มาถึง 200 ปี ซึ่งมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเช่นกัน โดยมีการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์มาเป็น The Copyright Act 1976 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1978

กฎหมายลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกากำหนดงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้เช่น งานวรรณกรรม งานดนตรีกรรมรวมทั้งเนื้อร้องประกอบด้วย งานนาฏกรรมรวมทั้งดนตรีประกอบด้วย การแสดงละครใบ้และงานศิลปะแสดงท่าร้ายรำ งานภาพเขียน งานภาพร่างเป็นเส้น และงานประติมากรรม ภาพยนตร์ และงานโสตทัศนวัสดุอื่นๆ การบันทึกเสียง แต่ไม่คุ้มครองขยายครอบคลุมไปถึง ความคิด วิธีการ กระบวนการระบบ วิธีดำเนินงาน แนวคิด หลักการ หรือการค้นพบใดๆ⁵¹

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า แนวคิดของประเทศในระบอบนี้ คือ งานที่จะได้รับความคุ้มครองต้องเป็นงานที่ผู้สร้างสรรค์สร้างสรรค์ขึ้น โดยมีได้เลียนแบบของเดิมที่มีอยู่ก่อนและเป็นงานที่ผู้สร้างสรรค์ใช้ทักษะ ความคิดและแรงงานในการสร้างสรรค์มีที่มาจากทางด้านการลงทุน โดยมีเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักและกฎหมายลิขสิทธิ์ในระบบนี้ไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะขยายความคิดและ โดยส่วนใหญ่ใช้ระบบลิขสิทธิ์แบบสิทธิในการทำสำเนาที่เน้นการป้องกันการทำซ้ำหรือลอกเลียนแบบงานเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ภาพยนตร์ในสหรัฐฯ มีขึ้นในวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2439 (ค.ศ. 1896) การสร้างภาพยนตร์ในสหรัฐฯ ก็ไม่มีอะไรก้าวหน้าขึ้น นอกจากลอกเลียนหนังของลูมิแอร์ และเอดิสัน ราวปี พ.ศ. 2440 (ค.ศ. 1897) บริษัทภาพยนตร์ของเอดิสันก็เผชิญกับคู่แข่งสำคัญสองบริษัท คือ American Mutoscope and Biograph Company กับบริษัท Vitagraph Company ซึ่งเลียนแบบ Kinetoscope ที่เอดิสันจดทะเบียนลิขสิทธิ์ไว้ นอกจากนี้ยังมีนักลอกเลียนอีกหลายคนที่หันมาทำธุรกิจทางภาพยนตร์ ซึ่งความเป็นปึกแผ่นมั่นคงค่อยเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ไม่นานเริ่มต้นด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ และที่สำคัญก็คือ ต้องมีการออกกฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองภาพยนตร์ที่ถ่ายทำเสร็จแล้วด้วย⁵²

⁵¹ The Copyright Law of 1976. Art.102.

⁵² เดชพัฒน์ อรรถสาร. (2537). *กระบวนการการตั้งชื่อภาษาไทยในภาพยนตร์สหรัฐอเมริกา*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 2.

2.5.2 แนวคิด การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายชีวิตล่อว์

1) ประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายซึ่งถือเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศญี่ปุ่นฉบับแรก ได้แก่ “กฤษฎีกาการจัดพิมพ์” ปี ค.ศ. 1869 ในปี ค.ศ. 1875 ก็เป็นปีที่ได้มีการแก้ไขกฤษฎีกาดังฉบับ กฤษฎีกาการจัดพิมพ์ได้ถูกจัดทำขึ้นเมื่อประมาณ 160 ปี หลังจาก “Statute of Anne” ของประเทศอังกฤษและหลังจากที่ได้มีการแก้ไขในหลายครั้งหลายคราวด้วยกันและได้ถูกปรับปรุงทีละเล็กทีละน้อยจนประกอบเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์

ระบบลิขสิทธิ์ที่มีความทันสมัยและมีการพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบได้รับการจัดตั้งขึ้นในประเทศญี่ปุ่นพร้อมกับกฎหมายลิขสิทธิ์ ในปี ค.ศ. 1899 และได้ปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ได้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์น กฎหมายลิขสิทธิ์นี้ถูกกล่าวว่าเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับเก่าที่มีความแตกต่างจากกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับเก่าดำรงไว้ซึ่งเค้าโครงเดิมเป็นเวลา 70 ปี ขณะที่ได้มีการแก้ไขปรับปรุงอยู่หลายครั้งหลายคราด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ภายหลังช่วงสงครามได้กระตุ้นให้เกิดมีการพัฒนาการผลิตเทคโนโลยี

เพื่อให้สามารถที่จะตอบสนองการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในประเทศญี่ปุ่นและในต่างประเทศ จึงนับว่าเป็นประเด็นสำคัญในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ให้มีขอบเขตในการคุ้มครองที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในที่สุดเมื่อปี ค.ศ. 1970 ประกอบด้วย 7 บท 124 มาตรา และข้อกำหนดภาคผนวกอีก 31 ข้อ (กฎหมายหมายเลข 48 จัดตั้งขึ้นในวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1970) ซึ่งถือเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่

กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้มีการปรับปรุงในส่วนต่างๆ หลายครั้งเนื่องด้วยจากความหลากหลายของรูปแบบการสื่อสาร ข้อมูลที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิวัฒนาการทางด้านเทคนิคมีเดีย นับมีบทบาทสำคัญที่กฎหมายลิขสิทธิ์อย่างยิ่งตลอดจนได้มีการจัดตั้งอนุสัญญาสากลต่างๆ อีกมากมาย เพื่อจัดตั้งระบบลิขสิทธิ์ให้สามารถครอบคลุมสายงานใหม่ๆ เหล่านี้

ดังนั้น การแก้ไขปรับปรุงต่างๆ จึงได้ถูกทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล การแก้ไขทางด้านกฎหมายในขั้นต้นจึงได้ถูกจัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 1978 เพื่อเข้าทำสัญญาในอนุสัญญาการให้ความคุ้มครองหีบเสียง ในปี ค.ศ. 1984 การแก้ไขปรับปรุงทางด้านกฎหมายครั้งสำคัญได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อกำหนดสิทธิในการให้เช่า เป็นต้น

ในปี ค.ศ. 1985 การแก้ไขปรับปรุงทางด้านกฎหมายได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และในปี ค.ศ. 1986 ข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองฐานข้อมูล (Database) ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และในเวลาเดียวกัน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านสายเคเบิลได้ถูกปรับปรุงเช่นกัน นอกเหนือไปกว่านั้น การแก้ไขปรับปรุงที่ทำขึ้นในปี ค.ศ. 1988 ได้ขยายระยะเวลาของการคุ้มครองสิทธิที่มีความใกล้เคียงกัน และได้พัฒนาจัดวางบทลงโทษผู้มีชิ้นงานลอกเลียนแบบไว้ในกรอบรองเพื่อการจำหน่ายและในปี ค.ศ. 1989 กฎหมายแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่นได้รับการปรับปรุงเพื่อเข้าทำสัญญาในอนุสัญญาให้ความคุ้มครองแก่ศิลปิน

หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1991 การปรับปรุงแก้ไขทางด้านกฎหมายถูกทำขึ้นในส่วนของ การขยายสิทธิอนุญาตไปยังเหล่านักแสดงและผู้ผลิตที่บ่ได้มีสัญชาติญี่ปุ่นว่าด้วยการให้เช่าในเชิงพาณิชย์ การขยายระยะเวลาของการให้ความคุ้มครองสิทธิที่มีความใกล้เคียงกัน และการให้ความคุ้มครองต่อที่บ่ได้ผลิตในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนหน้าทีประเทศญี่ปุ่น จะได้ตกลงยินยอมปฏิบัติตามอนุสัญญาการให้ความคุ้มครองที่บ่ได้ผลิตในประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1992 การแก้ไขปรับปรุงได้ถูกทำขึ้นเพื่อตอบแทนผลประโยชน์ให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์สำหรับการบันทึกเสียงส่วนบุคคล ณ สถานที่พ่่านักอาศัยโดยวิธีการบันทึกทีใช้เครื่องมีระบบดิจิทัลเป็นต้น หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1994 การแก้ไขปรับปรุงได้ทำขึ้นเพื่อเข้าร่วมทำสัญญาในข้อตกลงขององค์การการค้าโลก ในปี ค.ศ. 1996 กฎหมายถูกปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีผลย้อนหลังว่าด้วยการขยายความคุ้มครองต่อสิทธิที่มีความใกล้เคียงกัน การบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษในคดีแพ่งและยึดขยายระยะเวลาในการให้ความคุ้มครองผลงานการถ่ายภาพ

ขณะที่ในปี ค.ศ. 1997 ข้อกำหนดเกี่ยวกับการสื่อสารต่อสาธารณชนได้ถูกแก้ไขปรับปรุงให้เหนือไปกว่านั้นไปปี ค.ศ. 1999 การแก้ไขปรับปรุงได้ถูกทำขึ้นเพื่อควบคุมการหลบหลีกวิธีป้องกันทางเทคนิคอันเป็นการป้องกันสิทธิในข้อมูลด้านการจัดการ เพื่อรับมือกับการพัฒนาทีก้าวไกลของระบบดิจิทัลและระบบเครือข่าย ในขณะที่ทำการขยายสิทธิในการนำเสนอผลงานทางด้านภาพยนตร์ จัดตั้งข้อกำหนดในการโอนสิทธิขึ้นมาใหม่ตลอดจนยกเลิกมาตราที 14 ของข้อกำหนดภาคผนวก และประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญากรุงเบิร์น เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1899 และในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นได้เป็นภาคีแห่งอนุสัญญากรุงเบิร์น ฉบับ Paris Act ค.ศ. 1971 เมื่อวันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นภาคีทั้งฉบับ⁵³

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเทศในระบบซีวิลลอว์ส่วนใหญ่ใช้ระบบลิขสิทธิ์แบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์ คือ สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิเด็ดขาดไม่มีข้อจำกัดและถาวรในระบบนี้เน้นหนักทางเหตุผลความชอบธรรมตามธรรมชาติของผู้สร้างสรรค์งานซึ่งพิจารณาถึง

⁵³ WIPO. (1983). "Berne Union". *Copyright 19*. p.21.

สิทธิเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์งานเป็นหลัก เนื่องจากถือว่างานสร้างสรรค์เกิดจากสติปัญญาของผู้สร้างสรรค์เอง และถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องทรัพย์สินซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจก็ตาม

สำหรับกรณีการคุ้มครองงานภาพยนตร์ ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศแห่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของภูมิภาคเอเชีย ซึ่งภาพยนตร์ของประเทศญี่ปุ่น มีประวัติอันยาวนานมาร่วมร้อยปี ได้มีการพัฒนาจากภาพยนตร์เงียบในอดีต เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Bake Jizo และ Shinin no sosei มาสู่ภาพยนตร์เสียงเช่นเรื่อง The Neighbor's Wife And Mine (1931) มาจนถึงยุคปัจจุบันหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นมากมายให้ความสนใจในการเขียนนิยายวาดการ์ตูน และเขียนบทภาพยนตร์ ซึ่งต่อมาได้นำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ต่างมากมาย เช่น ภาพยนตร์การ์ตูนเรื่อง โดราเอมอน โคนัน หรือภาพยนตร์ซีรีส์ญี่ปุ่นซึ่งได้รับความนิยมในหมู่วัยรุ่นเอเชีย เช่นเรื่อง Hero Liar Game เป็นต้น ดังนั้นประเทศญี่ปุ่นจึงมีความจำเป็นและให้ความสำคัญในการคุ้มครองลิขสิทธิ์เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ให้แก่ผู้สร้างสรรค์ต่อไป

ประเทศต่างๆ ได้ให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ จึงทำให้เกิดหลักการและแนวความคิดไม่ว่าจะเป็นในระบบคอมมอนลอว์หรือซีวิลลอว์ในเรื่องลิขสิทธิ์ งานสร้างสรรค์ ซึ่งรวมถึงผลงานภาพยนตร์ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ นานาอารยประเทศจึงมีความพยายามที่จะทำความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์ เพื่อให้การคุ้มครองลิขสิทธิ์งานสร้างสรรค์ในแต่ละประเทศมีความเป็นเอกภาพ ภายใต้หลักการอันหนึ่งอันเดียวกันที่เหมาะสม ซึ่งออกมาในรูปของสนธิสัญญาหรืออนุสัญญาต่างๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าความตกลงระหว่างประเทศเหล่านี้ก็คือ กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์งานสร้างสรรค์